

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

6
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 424 sahifa, 30-iyun, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'ZR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'ZR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Resp. Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'ZR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'ZR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'ZR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinova, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'ZR Tabiat resurslari vazirligi,
O'ZR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli
qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Sanoat korxonalarida energiyadan foydalanish samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari	6
Buzrukxonov Sardorxon Sarvarxon o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Klasterlarni rivojlantirishda fermer xo'jaliklarining strategik boshqaruvi	11
Karimova Nilufar , tayanch doktorant	
Application of Information and Communication Technology to Promote Economic Development of Tourism Services in Uzbekistan	16
Peng Xinge , PhD Researcher	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishning asosiy yo'nalishlari	21
Xotamov Ibodulla Sadullayevich , i.f.n., professor, Najmiddinov Yakhyo Fazliddin o'g'li , kafedra assistenti	
Suv ta'minot korxonalarida biznes jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobi tizimida hisob yuritishning xususiyatlari	28
Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovich , PhD, katta o'qituvchi	
O'zbekiston ichki oziq-ovqat tovarlari bozorini to'ldirishning o'ziga xos xususiyatlari	31
Azlarova Munira Muhammad Amin qizi , tadqiqotchi	
Assessing the Implementation of Sustainable Practices in Higher Education Institutions to Drive the Transition towards a Green Economy: A Management Perspective	40
Kuzikulova Dilfuza	
Qualitative functional development in industrial production	49
Ziyayeva Mukhtasar Mansurdjanovna , TSUE, DSc, assistant professor	
Temir yo'l transportini mahalliyashtirishni moliyalashtirish mexanizmning hozirgi holati	54
Xamrayev Djamshid Panjiyevich , mustaqil tadqiqotchi	
Enhancing Education Management for Green Development in Engineering Programs: Strategies, Challenges, and Outcomes	61
Eshbayev Oybek , Department of English Language	
Exploring the Role of Effective Management Practices in Achieving a Sustainable Green Economy	68
Rozikov Ravshan , Department of English Language	
Enhancing Vocational Competence of Future Economists through English Language Lessons in the Context of the Green Economy	76
Kurbanova Nigina , Department of English Language	
Empirical test of regional economic innovation and development along the Belt and Road	85
Kalonov Mukhiddin Bahritdinovich , professor	
Shao Junling , PhD student, researcher	
Analysis of the Impact of Cross border Investment and International Economic Integration	90
Zhao shenghan	
Yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishda bank moliya texnologiyalarining ahamiyati	96
Abduraximova Dilora Karimovna , PhD	
Rivojlangan mamlakatlarda bilimlar iqtisodiyoti konsepsiyasidan samarali foydalanish yo'nalishlari	101
Xasanxonova Nodira Isametdinovna , PhD	
Biznes inkubator orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini shakllantirishda "yashil logistika" tamoyillaridan foydalanish	107
Narzullayev Shodiyor Eshpulatovich , kafedra assistenti	
Innovatsion faoliyatning asosi – intellektual salohiyat	112
Kaxorova Anora Nusratovna , kafedra assistenti	
Ijro hokimiyati organlari faoliyatini baholash mezonlari tushunchasi va turlari	118
Qahramon Usmanovich Umidullayev , yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Temir yo'l transportida mahalliyashtirishni moliyalashtirishning huquqiy asoslari	124
Xamrayev Djamshid Panjiyevich , mustaqil tadqiqotchisi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot: tayyorlash va avtomatlashtirish	129
Tulayev Mirzakul Salamovich , dotsent	
O'zbekistonda kichik tadbirkorlikni rivojlantirishning samarali yo'llari	133
Sh. B. Babayev , dotsent; M. R. Qulmetov , dotsent	
Sug'urta kompaniyalari to'lov qobiliyatini kengaytirish yo'nalishlari	138
G'aniyev Shahriddin Vohidovich , professor, i. f. d. (DsC), Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , i. f. f. d. (PhD)	

Повышении роли цифровой трансформации банков в современном этапе развития экономики	144
Жиянова Наргиза Эсанбоена , к.э.н., проф., Азимжонова Малика Шавкат қизи , специалист первой категории	
To'qimachilik korxonalarida tejamkor ishlab chiqarishni tashkil etishda mehnat resurslari va ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish samaradorligi	150
Yaxyayeva Inobat Karimovna , dotsent, PhD	
Liquidity and recent changes of government securities market in the United States, the United Kingdom and Japan.....	154
Kholikov Khamidulla Vaydulla ugli	
“История экономических учений” как основная дисциплина в подготовке конкурентоспособных кадров экономистов	160
Хакимов Назар Хакимович , доктор философских наук, профессор	
The importance of strategic management and strategic leadership	166
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Exploring the Role of Higher Education in Fostering Green Economy Transition: A Systematic Analysis of Curriculum Integration and Skill Development.....	170
Xasanova Zarina , Department of English Language	
Inson kapitalini joriy etish tizimi va xodimlar daromadi o'rtasidagi o'zaro ta'sir tahlili.....	178
M. O. Hamroqulov , katta o'qituvchi	
Yetuk mutaxassis tayyorlash – kelajak uchun sarmoya.....	185
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Analysis of new established and liquidated enterprises as a basis for jobs (On the example of Samarkand region)	188
Saidov Nurali Rakhimovich	
Basing and forecasting the priorities of introducing innovative medical services in Khorezm region.....	193
S. M. Rakhimova	
Оптимизации операционной стратегии и повышение экономического потенциала хлопково-текстильных кластеров	197
Джурабаев Отабек Джурабаевич , доцент	
Soliq to'g'risidagi qonunlarni buzganlik uchun yuridik javobgarlikka tortishning huquqiy asoslari	204
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li , talaba	
Hayot sug'urtasining rivojlanishi va uning ijtimoiy hayotdagi o'rni	207
Baratova Dinora Alisherovna , katta o'qituvchisi	
Edge Computing texnologiyalari	213
Qulmatova S. , PhD, katta o'qituvchi; Karimov Botir , katta o'qituvchi	
Aksiyadorlik kapitalida davlat ulushini qisqartirish va xususiylashtirish holati	218
Mamatov Bahromjon Shavkatovich , PhD, dotsent	
Xususiylashtirishning ijobiy imijini shakllantirishning nazariy jihatlarini.....	223
Odilova Sitora Sayfitdin qizi , katta o'qituvchi	
Tomorqa xo'jaliklarida oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish hajmining prognoz ko'rsatkichlari	228
Saydullayeva Fotima Jozilovna , assistant	
O'zbekiston sug'urta bozori rivojlanishining o'ziga xos xususiyati.....	235
Xasanov Xayrulla Nasrullayevich	
O'zbekiston yoshlarida volontyorlik faoliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-siyosiy va huquqiy mexanizmlari: jahon va mahalliy tajriba	241
Qudratov Anvarmirzo Murodillayevich , siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Культурологический аспект преподавания русскоязычной литературы Казахстана в ВУЗе	247
Оспан Айзада Бейсенқызы , докторант 2 курса	
Tijorat banklarida kreditlash riskini boshqarish holati tahlili.....	251
Mirzoyev Feruz Mamurjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklari aktivlarini diversifikatsiyalashning zamonaviy holati va tendensiyalari.....	259
Abdualim Abdujabbor o'g'li Abdurazzoqov , mustaqil tadqiqotchi	
Significance and prospects of using economic-mathematical models in analysis of our country's economic growth	267
Rasulov Jamshid Shokir o'g'li	
Bank daromadlilik ko'rsatkichlariga makroiqtisodiy omillar ta'siri.....	274
Madraimov Xabibulla Madaminovich , assistant o'qituvchi	

Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning ilmiy konsepsiyalari	282
Mamatov Mamajan Axmadjonovich , i.f.n., dotsent	
Qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarishni rivojlantirishning makroiqtisodiy barqarorligini ta'minlash	288
Ergashova Nargiza Boboxonovna , talaba	
Budjet-soliq va pul-kredit siyosatini muvofiqlashtirishning nazariy yondashuvlari	296
Hakimjon Hakimov , tadqiqotchi	
Innovatsion-brokerlik faoliyatini rivojlantirishda moliyaviy injiniringni ahamiyatini oshirish istiqbollari	301
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , dotsent	
O'zbekistonda inson kapitalini rivojlantirishda ta'lim xizmatlari bozorining ahamiyati	306
Babadjanova Malika Ruzimovna , assistent o'qituvchi	
O'zbekiston sug'urtalovchilarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda qayta sug'urtaning roli	312
Kamilov Baxramjon Umardjonovich	
Shaxs ma'naviy-axloqiy tarbiyasi hamisha muhim	317
Bekdavlat Aliyev , professor, falsafa fanlari doktori	
Jismoniy shaxslar daromadini soliqqa tortishning zamonaviy tendensiyalari	321
O. T. Nurmatov , PhD	
Milliy mahsulotning mazmuni, tarkibiy qismlari va harakat shakllarini tadqiq qilishning nazariy-uslubiy asoslari	327
Abdullayev Suyun Artiqovich , O'zbekiston jahon tillari universiteti prorektori	
O'zbekiston Respublikasidagi yirik tijorat banklari kreditlash amaliyotining ekonometrik tahlil va natijalari	335
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich , mustaqil izlanuvchi	
Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatda ichki nazorat va auditning xususiyatlari	346
Saidaxmedova Aida Mirzayevna , katta o'qituvchi	
Yangi O'zbekistonda yog'-moy korxonalari personalini boshqarishni takomillashtirish	352
D. A. Azlarova , PhD	
The Intersection of Sustainability and Economic Development: Balancing Environment and Business Needs	360
Kholikova Rukhsora Sanjarovna , PhD, Izzatulloev Bakhodir Ubaydullo ugli , student	
Davlat-xususiy sheriklikni tashkil etishning huquqiy-institutsional mexanizmlari	364
Zuhra Abdikarimova , tayanch doktorant	
Zamonaviy portfel nazariyasi asosida samarali portfelni shakllantirish	370
Sindarov Fazliddin Qahramonovich , kafedra assistenti	
Iste'molchilarning qandolat mahsulotlariga bo'lgan talablarini raqamli platformalar orqali tadqiq qilish yo'llari	376
To'ychiyeva Vasila Faxriddin qizi , assistent	
Investitsiya muhiti va faoliyati natijalarini baholash uslublari	381
B. K. Tuxliyev , professor	
Sanoat korxonalarida resurslar salohiyatini tizimli tahlil qilish – korxonalarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash omili sifatida	386
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi , PhD	
Mintaqada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishi tahlili (Xorazm viloyati misolida)	391
Aminboy Sa'dullayev , i.f.n, dotsent, Dilshod Vaisov , magistr, Farhod Egamberganov , magistr	
Xizmatlar ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortish amaliyoti va uni takomillashtirish	397
Pardayev Jamshid Muzaffarovich , tadqiqotchi	
Asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar: yutuqlar, kamchiliklar va yechimlari	403
Muxitdinova Kamola Alisherovna , PhD	
Directions of attracting foreign capital and specific characteristics of the eurobond transaction	407
Gafurov Olimjon , teacher, Kholmuminov Humoyun , teacher, Abrueva Sevinch , student,	
Формирование международных систем бухгалтерского учета в условиях глобализации экономики	411
Ф. Т. Абдувахидов , доцент, А. Ю. Нурмухаммедов , доцент	
Qishloqda turizmni tashkil etishning mamlakatimiz taraqqiyotiga ta'siri	417
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , dotsent	
Public debt, poverty and economic growth of Uzbekistan	420
Mirzamakhmudov Marufjan Mahamadsharif ugli	

XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY KONSEPSIYALARI

Mamatov Mamajan Axmadjonovich
TDIU i.f.n., dotsent

Annotatsiya: maqolada iqtisodiyotni globallasuvi va axborotlashgan jamiyatga o'tish davrida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish konsepsiyalarida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanish omillari va o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy soha, yuqori fan sig'imli texnologiyalar, axborotlashgan jamiyat, dasturlashtirilgan jamiyat, postmodernizm texnotron jamiyat, neoindustrializm.

Аннотация: в статье описаны факторы развития и роль сферы услуг в концепциях социально-экономического развития в условиях глобализации экономики и перехода к информационному обществу.

Ключевые слова: социальная сфера, высокомошные технологии, информационное общество, запрограммированное общество, постмодернизм, технотронное общество, нео индустриализм.

Abstract: the article describes the factors of development and the role of the service sector in the concepts of socio-economic development in the context of the globalization of the economy and the transition to the information society.

Key words: social sphere, high-power technologies, information society, programmed society, postmodernism, technetronic society, neo-industrialism.

KIRISH

Iqtisodiyotni globallasuvi va axborotlashgan jamiyatga o'tish turli rivojlanish darajasidagi milliy iqtisodiyotlarda ko'plab muammolarni keltirib chiqardi. Rivojlangan mamlakatlarda, bir tomondan, xizmat ko'rsatish sohasining takror ishlab chiqarish jarayonidagi roli ortib bormoqda, ayni paytda uning sifat va miqdor tuzilishi o'zgarib bormoqda. Boshqa tomondan, to'rtinchi sanoat inqilobining yadrosini tashkil etadigan yuqori fan sig'imli texnologiyalar ishlab chiqarish sanoatini va umuman mahsulot ishlab chiqarishni butunlay sezilarli darajada o'zgartirib bormoqda, bu muqarrar ravishda butun ishlab chiqarish sohasini sezilarli darajada transformatsiyasini talab qiladi. Shu munosabat bilan xizmat ko'rsatish sohasining mazmuni, faoliyat yuritishi va tovar ishlab chiqarishda mehnat unumdorligining o'sishi bilan milliy iqtisodiyotning barqaror raqobatbardoshligini ta'minlashni qo'llab-quvvatlashda ifoda etuvchi ishlab chiqarish kuchini aniqlashning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu tendensiyalar takror ishlab chiqarish jarayonlarida xizmat ko'rsatish sohasining o'rni va rolini o'rganishning dolzarbligini belgilaydi. Bugungi kunda xizmat ko'rsatish sohasining iqtisodiy o'sishga va milliy iqtisodiyotni tiklanishiga qo'shgan hissasini tadqiq qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOTNING O'RGANILGANLIK DARAJASI

Iqtisodiy fanda xizmat ko'rsatish sohasi to'g'risidagi nazariy konsepsiyalar XX asrning o'rtalarida keng rivojlandi. Xizmatlar, axborot, ilm-fan va bilimlarning ahamiyatini o'sishi tomon siljishi unda asosiy o'rinni egallaydigan kategoriyalar mavjud bo'lgan quyidagi yangi nazariyalarni paydo bo'lishi va rivojlanishiga turtki berdi: postindustrializm nazariyasi (D. Bell, K. Klark, U. Rostou, E. Toffler, A. Fisher, J. Furaste), "axborotlashgan

jamiyat” nazariyasi (U. Dayzard, M. Kastels, R. Kats, Y. Masuda, F. Maxlup, M. Porat, T. Stouner, T. Umesao), “dasturlashtiriladigan jamiyat” (A. Turen), “postiqtisodiy jamiyat” (V. I. Inozemtsev, G. Kan), “texnotron jamiyat” (Z. Bjezinskiy), “bilimlar jamiyati” (D. Dikson, P. Druker, T. Sakayya, N. Shter), “postmodernizm” (Z. Bauman, U. Bek, J. Bodriyyar, J.-F. Liotar, D. Xarvi), “Neo-industrializm” (S. D. Bodrunov, A. V. Buzgalin, S. Y. Glazev, S. S. Gubanov, A. I. Kolganov, V. M. Kulkov, A. A. Poroxovskiy, V. T. Ryazanov, A. I. Tatarkin, K. A. Xubiyev va b.).

Ijtimoiy takror ishlab chiqarishda ijtimoiy sohasining rolini mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan akademik Q. X. Abduraxmonov, A. V. Vahobov, A. A. Mamatov, I. S. Tuxliyev, X. P. Abulqosimov A. O’lmasov, A. V. Vahobov, T. T. Jo’rayev, A. A. Mamatov, R. R. Xasanov va boshqalar ham o’z tadqiqotlarida keng tadqiq etishgan.

Biroq O’zbekiston Respublikasini raqamli iqtisodiyotga o’tishi va unda axborot jamiyatini rivojlanishi sharoitida ijtimoiy takror ishlab chiqarishda ijtimoiy sohasining rolini tadqiq etishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni olib borishni taqozo etilmoqda. Ushbu jihatlar ilmiy ish mavzusining dolzarbligini belgilab beradi.

Tadqiqot metodologiyasi bo’lib O’zbekistonlik va xorijlik iqtisodchi olimlarning ijtimoiy takror ishlab chiqarishda ijtimoiy sohasining rolini nazariy va metodologik tadqiq etish bo’yicha tadqiqot ishlari asos bo’ladi. Tadqiqotda ilmiy abstraksiya, dialektik tadqiqot, induksiya va deduksiya, monografik kuzatuv, tizimli va qiyosiy tahlil, ekspert baholash va iqtisodiy statistik usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

XX asrning so’ngi uchdan birida yuqori rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida sodir bo’layotgan jarayonlarning mohiyatini turli darajadagi ishonchlilik bilan tavsiflovchi asosiy tushuncha postindustrial jamiyat tushunchasi edi. Uning asosida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning turli stsenariylarini ilgari surilgan juda ko’p turli xil nazariyalar va konsepsiyalar paydo bo’ldi. Unga, (U. Dayzard, M. Kastels, R. Kats, Y. Masuda, F. Maxlup, M. Porat, T. Stouner, T. Umesao) ning “axborot jamiyat”, (A. Turene)ning “dasturlashtiriladigan jamiyat”, (V. L. Inozemtsev, G. Kan)ning “Post-iqtisodiy jamiyat”, (Z. Bjezinskiy)ning “texnotronik jamiyat”, (D. Dikson, P. Druker, T. Sakayya, N. Shter)ning “bilimlar jamiyati”, (Z. Bauman, V. Bek, J. Bodriyyar, J.-F. Litoard, D. Xarvi)ning “postmodernizm” nazariyalari va boshqalar.

Biroq, so’nggi paytlarda, XX asr o’rtalarida postindustrializm konsepsiyasi doirasida tavsiflangan ko’plab stsenariylar XXI asr amaliyotida amalda o’z isbotini topmaganligi sababli, postindustrializm nazariyasining adekvatligi to’g’risida neoinustrializm nazariyasining zamonaviy tarafdorlari bo’lgan (S. D. Bodrunov, A. V. Buzgalin, S. Y. Glazyev, S. S. Gubanov, A. I. Kolganov, V. M. Kulkov, A. A. Poroxovskiy, V. T. Ryazanov, A. I. Tatarkin, K. A. Xubiyev va boshqalar) tomonidan asosli tanqidga uchradi.

Postindustrializm nazariyasining asoschisi hisoblangan va bosqichli-tarmoqli yondashuvga tayanuvchi D. Bell va bir qator mualliflar, xususan, A. Fisher, K. Klark, J. Furaste, V. Rostou tomonidan taklif qilingan nazariya postindustrializm nazariyasining metodologik asoslarini tashkil qilgan.

A. Fisher, C. Klark va J. Furaste iqtisodiyotning uchta sektorini – birlamchi yoki qishloq xo’jaligi, ikkilamchi yoki sanoat va uchlamchi xizmatlarni ajratishdilar. Yangi Zelandiya va Avstraliya mamlakatlari statistik organlari tomonidan qabul qilingan amaliyot tajribasiga ko’ra qishloq xo’jaligini birlamchi, sanoatni ikkilamchiga birlashtirish an’anasining davomi sifatida xizmat ko’rsatish sohaslarini uchlamchi atamasini birinchi bo’lib Fisher taklif qilgan ^[1].

Muallif narxlar va uy xo’jaliklari daromadlari darajasining o’zgarishi bilan, iste’mol talabi va bandlikning xizmat ko’rsatish sohasi tomon siljishini izohlagan K. Klark nazariyasi postindustrializmni shakllanishida muhim rol o’ynadi. Daromadlarni oshgani sayin oziq-ovqatga sarflangan xarajatlar ulushi xizmatlar foydasiga kamayib boradi. Shunga ko’ra, uchinchi sektorda, ya’ni bozor ishlab chiqarilgan tovarlar bilan to’yingan bo’lsa, xizmat ko’rsatish sohasida mahsulot va ishchi kuchiga talab doimiy ravishda o’sib boradi ^[2]. Shu tariqa, uchinchi sektor tarmoqlarining rivojlanishi yuz bermoqda, bu uning yalpi ichki mahsulotdagi va umumiy bandlikdagi ulushini o’sishida namoyon bo’lmoqda.

Industrializm nazariyasi asoschilaridan biri J. Furaste ^[3] Klarkdan keyin iqtisodiyotning uch sektorli bo’linishi asosida ijtimoiy taraqqiyotni tahlil etishni taklif etdi. Furastening qayd etishicha, xizmat ko’rsatish sohasida yangi ish o’rinlari yaratilishi tufayli sanoatda band bo’lganlar sonining qisqarishi ommaviy ishsizlikka olib kelmaydi. Biroq, zamonaviy voqelikda, xizmat ko’rsatish sohasining murakkablashishi, ikkilamchi va uchlamchi sektorlar o’rtasidagi munosabatlarning chuqurlashuvi tufayli iqtisodiyotning uch tarmoqqa bo’linishi dolzarb bo’lmay qoldi. Natijada bu ba’zi hollarda bir sektorni boshqasidan ajratishni qiyinlashtiradi. Statistik hisobotlar uchun iqtisodiyotning to’rtlamchi va beshlamchi sektorlarini ajratish mumkin.

Shunday qilib, postindustrial jamiyat unda xizmat ko’rsatish sohasining keng rivojlanishi munosabati bilan o’ziga xos “insonlar o’rtasidagi o’yin” sifatida taqdim etiladi. Axborot malakali mutaxassis tomonidan boshqa insonlar o’rtasidagi o’zaro munosabatlar jarayonida malakali qo’llanilishi, turli sohalarda hal qiluvchi omil bo’lib hisoblanadi. Muallif sektorli-tarmoqli yondashuvga amal qilgan holda, uchlamchi sektorni kengaytirdi, industrial jamiyatdan postindustrial jamiyatga o’tishni uch bosqichga bo’ldi.

1 - jadval: Ijtimoiy o'zgarishlarning umumiy sxemasi ^[4]

	Industrial jamiyatgacha bo'lgan davr	Industrial jamiyat	Postindustrial jamiyat		
Sektor	birlamchi	ikkilamchi	uchlamchi	to'rtlamchi	beshlamchi
	Qazib olish	Qayta ishlash	Transport	Savdo	Sog'liqni saqlash
	Qishloq xo'jaligi	Ishlab chiqarish	Kom.xo'jalik	Moliya	Ta'lim
	Tog'-kon ishi	Qayta ishlash		Sug'urta	Tadqiqot
	Baliqchilik			Ko'chmas mulk	Davlat boshqaruvi
					Dam olish
Texnologiya	Xom ashyo	Energetik	Axborot		
Tabiat va jamiyat	Tabiat bilan hamkorlik	Qayta o'zgartirilgan tabiat bilan hamkorlik	Insonlar o'rtasidagi o'yin		
Metodologiya	Xayotiy tajriba	Eksperiment	Abstrakt nazariyalar, modellar, qarorlar nazariyasi, tizimli tahlil		
Bazaviy tamoyil	Ananaviylik, yer va resurslar tanqisligi	Iqtisodiy o'sish, investitsion qarorlar ustidan nazorat	Nazariy bilimlarning markaziy o'rni va ularni kodifikatsiyalash		

Birinchi bosqich – transport xizmatlari va ijtimoiy xizmatlarning rivojlanish bosqichi, ishlab chiqarish jarayonlariga xizmat ko'rsatadigan "ko'k yoqalilar"ning paydo bo'lishi, keyinchalik savdo, moliyaviy va sug'urta xizmatlarining, ko'chmas mulk bilan bog'liq operatsiyalarning rivojlanish bosqichi va buning natijasida, "oq yoqalar" sinfini paydo bo'lishi. va nihoyat, maishiy, shaxsiy, turistik, ko'ngilochar xizmatlar, mehmondo'stlik xizmatlari, tibbiy va ta'lim xizmatlarining rivojlanish bosqichi. Shu bilan birga, ijtimoiy taraqqiyotning ushbu tipologiyasi ko'proq G'arb sivilizatsiyalariga xos ekanligini ta'kidlash lozim.

XX asrning global jarayonlarini tahlil qilar ekan, Bell undagi transport va aloqani yetakchi rolini qayd etadi, bu esa milliy va xalqaro miqyosda insonlar, tovarlar va axborotlarning ommaviy tarzda va tez harakatlanishiga hissa qo'shgan, global jamiyatning shakllanishiga asos solgan. Shunday qilib, eski tizimning o'rniga kelgan yangi davrning asosiy xususiyatlari Bellning fikriga ko'ra quyidagilardan iborat:

1. Tovar ishlab chiqarishdan xizmatlar ishlab chiqarishga o'tish, xizmat ko'rsatish sohasida bandlikning ustuvorligi, shuningdek, xizmat ko'rsatish soha tarmoqlarining kengayishi va murakkablashishi bilan tavsiflanadi;
2. Malakali ishchilar – texnik mutaxassislar va turli kasb egalari ulushining o'sishi;
3. Nazariy bilim va fanning rolining ortib borishi, ular asosida bilim talab qiladigan sanoat sektorlarida innovatsiyalar joriy etilishi;
4. Insonlarning bir-biri bilan o'zaro munosabatlari asosida mehnat tavsifini o'zgarishi;
5. Jamiyatga ta'sir o'tkazish uchun bir-biri bilan raqobatlashuvchi "vertikal joylashgan ijtimoiy birliklar" bo'lgan vaziyatni shakllanishi. To'rtta funksional vaziyat mavjud – ilmiy, texnik (ya'ni amaliy kasblar: muhandislik, iqtisod, tibbiyot), ma'muriy va madaniy va beshta institutsional holat – iqtisodiy korxonalar, davlat idoralari, universitetlar va ilmiy markazlar, ijtimoiy majmualar (masalan, kasalxonalar, ijtimoiy xizmat) va armiya ^[5]. Ushbu to'rtta funksional vaziyatni o'z ichiga olgan mutaxassislar sinfi maqom bo'yicha eng yuqori sinfga aylanishi mumkin;
6. Meritokratiya – jamiyatning ijtimoiy kelib chiqishiga emas, balki shaxsiy yutuqlari, bilim va qobiliyatiga bog'liq bo'lgan qatlamini vujudga kelishi. Shunga ko'ra, ta'lim va malaka darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, inson jamiyatda shunchalik obro'li o'ringa ega bo'ladi.

Ko'rib chiqilgan tendensiyalar buni postindustrializm tarafdorlari tomonidan qanday talqin qilish mumkinligini ifoda etmaydi, balki, xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi mustaqil ravishda, sanoat tarmoqlarini ijtimoiy ishlab chiqarish tizimidan siqib chiqaradi. Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy iqtisodiyotda faqat e'tiborning moddiy ishlab chiqarish sohasidan xizmat ko'rsatish sohasiga o'tishi kuzatiladi, lekin birining yo'qolishi yoki

boshqasi bilan almashtirilishi emas. Xizmat ko'rsatish sohasining jadal o'sishi, moddiy mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir, chunki ko'plab xizmat ko'rsatish sohalari sanoat sektori dinamikasiga juda bog'liqdir.

Bell yuqori malakali ijodiy elita hukmronligini e'lon qilib, kapitalistik mulk munosabatlarini transformatsiyalashuvi sababli postindustrial jamiyatda sinfiy qarama-qarshiliklar mavjudligini inkor qiladi. Bu esa hozirgi vaqtda kapitalni uning egalaridan ajralishi tufayli insonlarga o'zligini nomoyon qilishga, tashabbuslar ko'rsatishga va shaxs komoloti uchun ko'proq erkinliklar yaratadi. Biroq, shu bilan birga, muallif gorizont va vertikal vaziyatlar tushunchasini kiritadi, ular sinfiy tuzilmaning boshqa turini – hukmron sinf professional malakali elitani ifoda etuvchi meritokratiya va past malakali qo'l mehnatiga asoslangan ishchilari sinfini aks ettiradi. Shunday qilib, sinfiy tengsizlikning bir turidan (kapitalist – yollanma ishchi) uzoqlashib, Bell boshqa turga (yuqori malakali ishchi – past malakali ishchi) o'tadi, agarda ijodiy kasbiy elitaning tarkibiga kirmagan ishchi, postindustrial jamiyat realliklarida muvaffaqiyatga erishish imkoniyati deyarli yo'q..

Postiqtisodiy konsepsiya tarafdorlari singari, postmodernizm tarafdorlari ham sof iqtisodiy rag'batlardan ajralgan holda ijtimoiy qadriyatlarga, ommaviy madaniyat va standartlashtirishni yengib o'tishga, shaxsning ahamiyatini oshirishga va uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga katta ahamiyat beradilar. Postindustrializm-dan farqli o'laroq, postmodernizm rivojlanishning texnologik omillariga emas, balki shaxsning ijtimoiy-psixologik transformatsiyasiga e'tibor beradi.

Boshqa bir amerikalik sotsiolog Y. Toffler ham Bell kabi ijtimoiy taraqqiyotdagi davrlarni ajratib ko'rsatadi, ulardagi o'rin almashuvini, xuddi yangi to'lqinlarning kelishi sifatida tavsiflaydi [6]. Toffler o'zining to'lqin nazariyasi doirasida rivojlanishning uchta to'lqinini aniqlaydi, ularning har biri texnologik inqilobni ifodalaydi. Shunga ko'ra, birinchi to'lqin, agrar sivilizatsiya o'z o'rnini industrial sanoat davriga bo'shatib berdi, yangi uchinchi to'lqin esa jamiyatning demassifikatsiyasi, mahsulotlarning standartizatsiyasi, ommaviy bozorni mini bozorlar tarmog'iga serviz va mahsulotlar differentsatsiyasini o'sishi natijasida inson ehtiyojlarining turli-tumanligini o'sishi bilan tavsiflangan superindustrial sivilizatsiyaning kelishini belgilab berdi. Mehnat bozorida ham bo'linish va yangi kasblarning paydo bo'lishi, ayniqsa, xizmat ko'rsatish sohasida. Jamoa bilan aloqa elektron aloqa (elektron kottej) orqali amalga oshirilganda uyda bandlik kengayib bormoqda. Muallif, shuningdek, korporatsiyalarni yangi sharoitlarda tovarlarning asosiy ishlab chiqaruvchilari sifatida o'zgartirishga e'tibor qaratadi, ular atrof-muhit ifloslanishini kamaytirish, mehnatni insonparvarlashtirish va boshqalar uchun yangi talablarga moslashishi kerak.

Amerikalik iqtisodchi J. Gelbreyn yangi texnologiyalarning keng qo'llanilishi va buning natijasida ishlab chiqarish jarayonlarining murakkablashishi munosabati bilan bunday malakali mutaxassislarning roli ortib borayotganini qayd etadi. J. Gelbreyn o'zining "Yangi industrial jamiyat" [7] asarida korporatsiyadagi barcha hokimiyatni kapital egalari emas, balki texnotuzilma egallashini ta'kidlaydi. Bu korporatsiyaning miyasi bo'lgan, muhim qarorlar qabul qilishda ishtirok etadigan, tashkilot faoliyatini rejalashtiradigan va muvofiqlashtiradigan menejerlar timsolidagi individual shaxslar emas, balki mutaxassislar guruhidir.

M.Kastels "axborot jamiyati" dan farqli ravishda "axborotlashgan jamiyat" atamasini kiritib, ular o'rtasidagi farqni belgilab berdi [8]. Gap shundaki, muallifning fikricha, axborot almashish va undan foydalanish barcha insonlar sivilizatsiyalarga xos bo'lgan bo'lsa, zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalaridan foydalanish iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy omilidir. Industrial jamiyat o'rniga kelgan axborotlashgan jamiyatining asosiy xususiyati unda inson hayotining barcha sohalarida axborot va bilimlarning rolini kuchayib borishi bo'lib, bu ko'plab ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarning o'zgarishiga olib keldi, masalan: mehnat "elektron kottejlar" deb ataladigan tarmoq aloqasi tufayli amalga oshirilganda, to'liqsiz bandlikni yoki uyda ish bilan ta'minlanganlik ulushining o'sishiga olib keldi. Shu munosabat bilan muallif zamonaviy jamiyatni tarmoqli, internetning tez tarqalishi muhim rol o'ynaydigan jamiyat deb atadi. Axborotlashgan jamiyat yangi tarmoq tuzilmalarida milliy o'ziga xoslikka zid keladigan globallashtirish jarayonlari natijasida vujudga keldi.

O'zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotida yuqori fan sig'imli texnologiyalar asosida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, davlat organlari va boshqa tashkilotlarda elektron hujjat almashinuvi hamda jismoniy va yuridik shaxslarga xizmat ko'rsatish uchun elektron tijorat tizimlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda [9]. Zero, bugungi kunda deyarli barcha, iqtisodiyoti rivojlangan, rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyotidagi mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarini raqamli iqtisodiyotga qisqa davrlarda o'tkazish bo'yicha keng qamrovli islohotlar va chora-tadbirlarni faol tarzda amalga oshirishmoqda. Mamlakatimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko'tarishning dastlabki davrida ommaviy axborot vositalarini keng qo'llab-quvvatlash, ularni himoya qilish, davlat idoralarida axborot xizmatlari faoliyatini yo'lga qo'yish va rivojlantirish maqsadida Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tashkil etilgan edi [10].

Buning asosi sifatida, raqamli iqtisodiyotni shakllantirishning muhim ko'rsatkichlari bo'lgan raqamli texnologiyalar bozorlarining rivojlanish prognozi, investitsiyalar amalga oshiriladigan texnologiyalar, aholiga axborot texnologiyalar asosida xizmat ko'rsatishni yaxshilash hamda uy xo'jaliklarining internetdan foydalanish imkoniyatlari tahlillari aksariyat mamlakatlar bo'yicha ijobiy tendensiyalar kuzatilganligini belgilash mumkin [11].

Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish davrida, yetakchi davlatlar xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish tahlili shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy o'sishga ta'sir ko'rsatish uchun xizmatlar sohasini yanada jadallashtirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu sohada aholining barcha qatlamlarini qamrab olinishi va barcha ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarga ta'siri – aholining bandligi, qashshoqliqqa barham berish, insonlarning oshib borayotgan ehtiyojlarini qondirish va boshqalar borgan sari dolzarbligini ko'rishimiz mumkin.

Raqamli iqtisodiyot platformalari tuzishda asosiy e'tiborni quyidagi yo'nalishlarga qaratish zarur: telekommunikatsiyalar, energetika, transport, sog'likni saqlash, soliq va soliqqa tortish, dori-darmonlar logistikasi, ma'lumotlarni qayta ishlash, turizm, tashqi iqtisodiy faoliyat, ko'chmas mulk savdosi va ishlab chiqarish. Aynan shu sohalarning rivojlanishi infratuzilma va texnologik bazis yaratishga imkon beradi. Olimlarning fikricha, 2022-yilga kelib, YaIMning chorakismi raqamli sohada bo'lishi taxmin kilinmokda ^[12].

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida mamlakatimizda barqaror va samarali iqtisodiyotni shakllantirish borasida amalga oshirib kelinayotgan islohotlar bugungi kunda o'zining ijobiy natijalarini namoyon etmoqda. Xususan, xizmat ko'rsatish sohasining jadal sur'atlarda rivojlanishi natijasida aholi farovonligini ta'minlash va ish bilan bandlik masalalarini hal qilish imkoniyati yaratilmoqda. Shu munosabat bilan xizmatlar sohasining istiqbolda rivojlanishi hamda yalpi ichki mahsulot hajmiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan tarmoqlariga alohida e'tibor qaratilmoqda ^[13].

Yangi texnologik bazisni shakllantirish milliy iqtisodiy taraqqiyotimizni ta'minlashning asosiy omillaridan biriga aylanmoqda. "Albatta, biz eski tizimni batamom o'zgartirib, o'z oldimizga qo'ygan maqsadga to'liq erishdik, deb aytishga hali erta. Takror aytaman, biz har kuni izlanishdamiz. Bu yo'lda dastlabki qadamlarni qo'ymoqdamiz, xolos. Lekin "Bu o'zgarishlar – vaqtinchalik kompaniya, o'tadi-ketadi", deganlar yangilishadi" ^[14]. So'nggi ikki o'n yillikda texnik-texnologik rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyoti tarkibida xizmatlar sohasining sanoat sohasidan ustuvorlik qilish tendensiyasi kuzatilmoqda. 2020-yilda jahon YaIM tarkibi quyidagicha: qishloq xo'jaligi – 6,4%, sanoat sohasi – 30%, xizmat ko'rsatish sohasi – 63%. Ko'pchilik texnik-texnologik rivojlangan mamlakatlarning YaIM ushbu tendensiyaga mos keladi ^[15]. Bu esa mamlakat iqtisodiyotini tarkibiy takomillashtirish va raqobatbardoshligini oshiradigan yuqori ishlab chiqarish texnologiyalari va xizmat ko'rsatish sohaslarini o'z ichiga kamrab olgan yangi sanoat tarmoqlari va korxonalarini barpo etish uchun zarur sharoit yaratishga yo'naltirilgan.

Xulosa qilish mumkinki, postindustrial jarayonlar faqat yuqori darajada rivojlangan mamlakatlarga xos bo'lib, uni barcha iqtisodiyotlar uchun dunyoning umumiy manzarasi sifatida qo'llash mumkin emas, chunki kimdir dunyoni iste'moli faqat o'sib borayotgan sanoat tovarlari bilan ta'minlashi kerak. Shu munosabat bilan neoindustrializm rivojlanayotgan mamlakatlar uchun eng muvaffaqiyatli konsepsiya hisoblanadi. Shunga ko'ra, turli mamlakatlar uchun zamonaviy iqtisodiyot turli yo'llar bilan tavsiflanadi – ba'zi mamlakatlar uchun u ko'proq postindustrial (AQSh va Buyuk Britaniya), boshqalar uchun esa nisbatan neoindustrial (Germaniya, Yaponiya), boshqa uchichi guruxlari uchun esa u yana industrial (Xitoy, Janubiy Koreya) bo'lib hisoblanadi.

Shunday qilib, zamonaviy iqtisodiyot axborot yoki raqamli sifatida tavsiflash mumkin, chunki ularning xususiyatlari deyarli barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar uchun umumiydir. Xizmat ko'rsatish sohasi asta-sekin zamonaviy iqtisodiyotda muhim o'rin egalladi, bunda asosiy e'tibor mashinadan shaxsga, uning ijodiy salohiyatiga va u yaratishga qodir bo'lgan bilimga o'tdi, bu iqtisodiy rivojlanish uchun asos bo'lgan, ilm-fan va innovatsiyalardir. Axborot texnologiyalari ta'limning ahamiyatini oshirdi va shu bilan ishchi kuchi sifatining yaxshilanishiga, malakali kadrlar sonining o'sishiga yordam berdi, shu jumladan ishlab chiqarish jarayoniga va butun jamiyat farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xizmat ko'rsatish sohasining tarixiy rivojlanishini tahlil qilish uning jahon iqtisodiyotida takror ishlab chiqarish jarayonidagi rolini sezilarli darajada oshganligini nomoyon qildi, bu bir necha davrlar mobaynida, bozor iqtisodiyotining boshlang'ich davrida uni ishlab chiqarish sohasidan deyarli butunlay chiqarib tashlangandan, yuqori fan sig'imli xizmat ko'rsatish tarmoqlarini iqtisodiy o'sishning asosiy katalizatorlari va zamonaviy iqtisodiyotda barqaror rivojlanish asosi sifatida tan olishgacha transformatsiyalashib bordi.

XX asrning oxirida "axborot inqilobi" bilan bog'liq, texnologik ukld, iqtisodiy rivojlanishda jismoniy kapital jamg'arilishi bilan birga inson kapitali va bilimni rolini o'sishi va o'zida shu bilan birga, ta'lim sektori va ITTKI, professional, axborot va biznes xizmatlari va boshqalar bilan birga xizmat ko'rsatish sohasini kengayishiga turtki berdi.

Xizmat ko'rsatish sohasi va shu bilan birga ilm-fan, bilim va axborot, post-industrializm, neo-industrializm, axborot jamiyati nazariyasi va bilimlar jamiyati kabi turli xil hozirgi zamon ijtimoiy-iqtisodiy konsepsiyalarda markaziy o'rinni egallamoqda.

Xizmatlar mazmunini transformatsiyasi tahlili zamonaviy voqeliklar va iqtisodiy rivojlanishda xizmat ko'rsatish sohaslarining roli ortib borayotgan tendensiyalarga muvofiq ularni idrok etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Bugungi kunda xizmat ko'rsatish sohasi tarmoqlari iqtisodiy o'sish va ishchi kuchini takror ishlab chiqarishga miqdor va sifat jihatdan ham eng katta hissa qo'shmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish turli-xil xizmat ko'rsatish sohaslarining tez o'sishiga olib keldi. Shu munosabat bilan bunday turli xil faoliyat turlari uchun "xizmat" tushunchasini aniqlash muammosi vujudga keldi.

Bizning nuqtayi nazarimizga ko'ra, xizmatlarni muayyan guruhlariga birlashtirishning asosi bo'lib mahsulotni, ishlab chiqarishni va ijtimoiy jarayonlarni, insonlarni fazoviy, vaqt va sifat jihatdan holatini o'zgarishi mezonidir.

Moddiy ishlab chiqarishdan farqli o'laroq, xizmat ko'rsatish sohasida jarayonning o'zi xizmat ko'rsatishning natijasidir. Shu bilan birga, xizmat ko'rsatish jarayoni bevosita obyekt yoki shaxsning holatini uchta darajada – sifat, makonda va zamonda o'zgartirishdan iborat. Shuning uchun xizmat tushunchasini inson faoliyati jarayoni sifatida aniqlash mumkin, bu esa xizmatni taqdim etish jarayonida obyekt yoki shaxsning sifat, fazoviy yoki vaqt bo'yicha holatini o'zgarishidan iborat turli darajadagi tanglik holatidan foydali ta'sirini keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fisher A.G.B. (1939). Production, primary, secondary and tertiary. *Economic Record* 15.1, p. 24–38.
2. Clark C. (1957). *The Conditions of Economic Progress*. 3rd ed. L: MacMillan&Co Ltd, 720 p.
3. Легостаев В. М. Наука в рамках технократической утопии Жана Фурастье/ В. М. Легостаев//Вопросы философии. – 1974. – № 12.
4. Muallif tadqiqotlari asosida tuzilgan.
5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования/пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 157.
6. Тоффлер Э. Третья волна / пер. с англ. К.Ю. Бурмистрова [и др.]. – М.: АСТ, 2009. – 795 с.
7. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество/пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСТ": ООО "Транзиткнига"; СПб.: Terra Fantastica, 2004. – 602 с.
8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
9. Toshmatov Sh. A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish zaruriyati: prognoz va risklar. "Raqamli iqtisodiyotni shakllantirishning xorij tajribasidan samarali foydalanish yo'llari" mavzusidagi xalqaro onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari., T.: TMI. 2020 yil. -B.22.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi// Xalq so'zi, 2020 yil 29 dekabr.
11. Abduvaliyev A. A. Jahon iqtisodiyotida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalari tahlili. *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali* 2020 y. №3. –B.42.
12. Axunova M. X Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda raqamlashtirishning ahamiyati. *Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar: muammolar, yechimlar va istiqbollar*. Respublika ilmiy-amaliy onlayn konferensiya materiallari 2021-yil 28-may. / Farg'ona, "AL-FERGANUS" nashriyoti – 2021. –B.17.
13. Xonkeldiyeva G. Sh., Muminova E. A., Mirzayev A. T., Asraqulov A. A. O'zbekistonda xizmatlar sohasi: zamonaviy holat, muammolar va rivojlanish istiqbollari: Monografiya. – Toshkent, "Navro'z", 2020. 162 bet.
14. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston" gazetasi bosh muharririga bergan intervyusi. <https://daryo.uz/k/2021/08/17/>
15. The World Factbook 2020. Central Intelligence Agency [Electronic resource].- URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

«Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.